

Завалко Катерина Володимирівна,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053
k.zavalko@kubg.edu.ua

ORCID iD: 0000-0002-0199-6984

СПРЯМОВАНІСТЬ СУЧАСНОЇ МУЗИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Сучасна мистецька освіта ступила на шлях реформування та модернізації відповідно до вимог суспільства. Серед актуальних проблем розвитку педагогіки мистецтва чільне місце посідають такі: модернізація змісту мистецької освіти, реалізація її виховного потенціалу, дослідження специфіки художньо-педагогічної діагностики, питання впровадження інтерактивних методик. Визначення напрямів сучасної музичної педагогіки в освітніх музичних закладах України, виходячи зі світових тенденцій, має актуальний та науково-практичний характер.

Здійснений аналіз наукових джерел дає змогу дійти висновку про те, що музично-педагогічна освіта — це багатовимірна система, між складовими якої існує тісний, нерозривний взаємозв'язок. Перед нами було поставлено завдання: з'ясувати взаємовідносини між такими поняттями, як «педагогіка-мистецтво», «педагогічна практика» та «педагогіка-наука»; здійснити аналіз якісного й кількісного стану музичних закладів України; розглянути особливості початкової музичної освіти та визначити зміни у вищій музичній освіті.

Загальнонаукові методи ідеалізації та формалізації дали змогу з'ясувати, як співвідносяться в музично-педагогічній діяльності наука та мистецтво. Метод аксіологічного аналізу було застосовано для визначення цінності музичної освіти, що полягає у вихованні гармонійної особистості, здатної до самореалізації. За допомогою статистичного методу проаналізовано наявність ДМШ та ДШМ в Україні за регіонами.

Постає нагальна потреба в методичній роботі, спрямованій як на підвищення фахового рівня музично-освітньої діяльності вчителів, так і рівня їхньої інноваційної культури та грамотності, що складає завдання для підготовки майбутніх вчителів музики чи педагогів-музикантів у закладах вищої освіти.

Ключові слова: мистецька освіта, музична освіта, аксіологічний підхід, інновації, вчитель музики.

Завалко Е.В.

Направленность современной музыкальной педагогики в образовательных заведениях Украины

Современное художественное образование ступило на путь реформирования и модернизации в соответствии с требованиями общества. Среди актуальных проблем развития педагогики искусства видное место занимают следующие: модернизация содержания художественного образования, реализация его воспитательного потенциала, исследование специфики художественно-педагогической диагностики, вопросы внедрения интерактивных методик. Определение направлений современной музыкальной педагогики в образовательных заведениях Украины, исходя из мировых тенденций, имеет актуальный и научно-практический характер.

Проведенный анализ научных источников дает основания сделать вывод о том, что музыкально-педагогическое образование — это многомерная система, между составляющими которой существует тесная, неразрывная взаимосвязь. Перед нами были поставлены следующие задачи: выяснить природу взаимоотношений между такими понятиями, как «педагогика-искусство», «педагогическая практика» и «педагогика-наука»; осуществить анализ качественного и количественного состояния музыкальных заведений Украины; рассмотреть особенности начального музыкального образования и определить изменения в высшем музыкальном образовании.

Общенаучные методы идеализации и формализации позволили выяснить, как соотносятся в музыкально-педагогической деятельности наука и искусство. Метод аксиологического анализа был использован для определения ценности музыкального образования, что заключается в воспитании гармоничной личности, способной к самореализации. С помощью статистического метода проанализированы наличие ДМШ и ДШИ в Украине по регионам.

Возникает насущная необходимость в методической работе, направленной как на повышение профессионального уровня музыкально-образовательной деятельности учителей, так и на уровень их инновационной культуры и грамотности, что составляет задание для подготовки будущих учителей музыки или педагогов-музыкантов в учреждениях высшего образования.

Ключевые слова: художественное образование, музыкальное образование, аксиологический подход, инновации, учитель музыки.

Kateryna Zavalko

The Focus of Modern Music Pedagogy in Educational Institutions of Ukraine

Contemporary art education has embarked on a path of reform and modernisation in accordance with the requirements of society. Among the current issues of the development of art pedagogy the following ones occupy a prominent place: modernisation of the content of art education, realisation of its educational potential, research of specifics of art-pedagogical diagnostics, problems of implementation of interactive methods. Defining the focus of modern music pedagogy in educational music institutions of Ukraine is relevant to the world trends and has a scientific and practical nature.

The analysis of scientific sources leads to the conclusion that music and pedagogical education is a multidimensional system, between the components of which there is a close inseparable relationship. The following tasks were given: to clarify the relation between such concepts as "pedagogy as an art", "pedagogical practice" and "pedagogy as a science"; to analyse the qualitative and quantitative state of music institutions of Ukraine; consider the features of primary music education and identify changes in higher music education.

General scientific methods of idealisation and formalisation allowed to find out how science and art are related in music-pedagogical activity. The method of axiological analysis was used to determine the value of music education, which is aimed to educate a harmonious personality capable to self-realization. The presence of music schools and schools of art in Ukraine according to regions is analysed with the help of the statistical method.

There is an urgent need for methodological work aimed at improving the professional level of music education of teachers and the level of their innovative culture and literacy, which is a task for training future music school teachers or music teachers in higher education.

Key words: art education, music education, axiological approach, innovations, music teacher.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

© Завалко К.В., 2021

Постановка проблеми. Сучасна мистецька освіта ступила на шлях реформування та модернізації відповідно до вимог суспільства. Адже сьогодні педагоги-музиканти повинні враховувати особливості та запити не лише суспільства, а й сучасного підростаючого покоління. В інформаційну епоху класичній музичній освіті складно конкурувати з сучасними гаджетами, доступ до яких у дітей майже необмежений, на перший план популярних спеціальностей виходять ІТ-спеціальності, а музичне виконавство лишається позаду.

Серед актуальних проблем розвитку педагогіки мистецтва чільне місце посідають такі: модернізація змісту мистецької освіти, реалізація її виховного потенціалу, дослідження специфіки художньо-педагогічної діагностики, проблеми впровадження інтерактивних методик та медіа-освітніх технологій у навчальний процес з мистецьких дисциплін в умовах широкого впливу

глобалізаційних та інформаційних тенденцій розвитку суспільства, а також виявлення сутності та художньо-педагогічного сенсу опори на інтеграційні процеси в мистецькій освіті. Поєднання нових підходів із усталеними традиційними методиками має відбуватися в контексті зіставлення, а не протиставлення [12, 36].

Музична педагогіка — галузь педагогічної науки, що займається дослідженням і розробкою найбільш ефективних шляхів, форм організації та методів музичного навчання і виховання, а також формуванням та розвитком творчих умінь, досвіду і практичних навичок в різних галузях музичного мистецтва.

Об'єктом музичної педагогіки, за О. Олексюк, є процес навчання, виховання та розвиток особистості засобами мистецтва, а її предметом — сукупність усіх форм організації, методів, засобів й інших атрибутів музичного навчання і виховання, які складаються у цілісний комплекс

професійної підготовки й формування особистості музиканта [10].

Визначення напрямів сучасної музичної педагогіки в освітніх музичних закладах України, виходячи зі світових тенденцій, має актуальний і науково-практичний характер.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Т. Дорош розглядає музичну освіту як важливу складову культурної політики в контексті духовної культури людини, формування у неї відповідного світогляду, оскільки музика — це той вид мистецтва, який більшою мірою спирається на почуття, емоційно-душевні людські прояви і тим самим сприяє прояву здатності до ідентифікації, яка і є «здатністю любові» [4].

О. Отич доводить, що взаємодія мистецтва і педагогіки породжує такі унікальні феномени, як мистецтво педагогіки, педагогічне мистецтво, мистецька педагогіка, педагогіка мистецтва та артпедагогіка. Означені поняття нерідко вживаються як синоніми, хоча мають відмінні семантичні значення, а три останні з них репрезентують самостійні педагогічні субдисципліни, що мають власні концептуальні засади [11, 38].

Узагальнення дослідницької думки дало підстави Л. Волинець припустити те, що концепція загальної освіти у сфері мистецтва у Європі базується на ідеї відкритості до всіх багатосторонніх проявів мистецтва, на ідеї партнерських стосунків міністерств освіти і культури, організацій, інституцій, які вирішують питання освіти, культури, мистецтва [2].

В Україні новації в системі неперервної педагогічної освіти вчителів музики та образотворчого мистецтва на межі ХХІ ст. були зумовлені перманентними шкільними реформами, що активізували процес інтеграції навчальних предметів образотворчого циклу та нагальну потребу у формуванні у фахівців означених спеціальностей додаткових компетенцій [2].

Здійснений аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що музично-педагогічна освіта — це багатовимірна система,

між складовими якої існує тісний нерозривний взаємозв'язок. Тому варто продовжувати дослідження сучасного стану музичної педагогіки в освітніх закладах України. Для вирішення цієї проблеми перед нами було поставлено такі завдання: з'ясувати взаємовідносини між поняттями «педагогіка — мистецтво», «педагогічна практика» та «педагогіка — наука»; здійснити аналіз якісного й кількісного стану музичних закладів України; розглянути особливості початкової музичної освіти та визначити зміни у вищій музичній освіті.

Методологія дослідження. У дослідженні спочатку був застосований філософський підхід, зокрема використані його загальнонаукові методи: ідеалізації та формалізації. Вони дали змогу з'ясувати, як співвідносяться у музично-педагогічній діяльності наука та мистецтво. Метод аксіологічного аналізу було застосовано для визначення цінності музичної освіти, яка полягає у вихованні гармонійної особистості, здатної до самореалізації. За допомогою статистичного методу було проаналізовано наявність ДМШ та ДШМ в Україні за регіонами.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній спільноті триває гаряча дискусія на тему: музична педагогіка — це мистецтво чи наука. На наш погляд, варто змінити акцент та сприймати цю дискусію під таким кутом зору: що саме перетворює музичну педагогіку з науки через практику на мистецтво? Як видно з *табл. 1*, музична педагогіка як наука може відрізнити педагогічну діяльність від непедагогічної, але за своєю природою не здатна «розмежувати» визначну діяльність від посередньої. Знання науково-теоретичного та методичного характеру можуть відігравати важливу роль на етапі першого входження у музично-педагогічну діяльність, але вони не завжди можуть допомогти посередньому вчителю стати видатним. Адже дуже часто педагогічні проблеми зводяться до того, що вчитель знає, що треба робити, але не знає як.

Таблиця 1

Музично-педагогічна діяльність: наука чи мистецтво?

Напря́м	Рівні музично-педагогічної діяльності	Основний принцип музично-педагогічної діяльності	Чи можна навчити інших музично-педагогічної діяльності?	Чи можна сформулювати власні принципи музично-педагогічної діяльності?
	Мистецтво	Визначної музично-педагогічної діяльності	Передати уміння неможливо, можливо лише «відкрити» їх для себе у власній музично-педагогічній діяльності	На практиці відчутні інтуїтивним шляхом і тому рідко піддаються формулюванню
	Практика	Гарної музично-педагогічної діяльності	Іноді можна навчити, необхідна чітка інструкція (алгоритм, технологія)	Іноді формулюються словами, але зазвичай мінімально піддаються алгоритмізації
	Наука	Раціональної музично-педагогічної діяльності	Можна навчити будь-кого, зазвичай на рівні чіткої інструкції	Гарно формулюються і чітко алгоритмізуються

Саме тому важливо поглянути на музичну освіту в цілому як на безперервний процес,

виокремлюючи такі базові поняття, як цінність, система, технологія та результат (рис. 1).

Рис. 1. Музична освіта як педагогічний процес

Зазначимо, що цінність освіти має два рівні — суспільний та особистісний. Обидва рівні забезпечують комплекс професійної підготовки і формування особистості майбутнього фахівця [19]. Своєю чергою, для суспільства цінність музичної освіти полягає у вихованні гармонійної особистості, здатної до самореалізації. Адже навіть з економічної точки зору будувати музичні школи та концертні зали для держави дешевше, ніж тюрми.

Важливо для забезпечення ефективності музичної освіти враховувати її системність. Нагадаємо, що система — це не лише сукупність об'єктів, компонентів, явищ, процесів тощо, а їх взаємозв'язок та взаємодія, при якій система набуває нових інтегративних якостей: гнучкість, динамічність, варіативність, адаптивність, стабільність, прогностичність, наступність [7]. Освітній процес характеризується цілеорієнтованими кроками, ступенями досягнень, які визначені цілями навчання.

Педагогу-музиканту необхідно оволодіти мистецтвом знаходження балансу між процесом та результатом музичного навчання. Адже орієнтація лише на результат дуже часто призводить як до педагогічного вигорання, так і до форсування процесу навчання, яке не враховує потреби учня. В той же час акцент лише на приємному процесі часто не забезпечує належного результату музичного навчання.

Організація педагогічного процесу передбачає застосування різноманітних форм навчально-виховної роботи, вибір яких зумовлюється певними завданнями освіти та умовами їх виконання. Поняття *forma* означає верхній вигляд і визначає зовнішній бік організації процесу навчання та взаємодії його учасників [14, 158]. Але оскільки зовнішній завжди органічно пов'язаний з внутрішнім боком роботи педагога та учня і відображає особливості його змісту, форми навчання постійно змінювалися відповідно до історичних етапів соціального прогресу та розвитку педагогіки.

Найбільш поширеними формами навчання у музичній освіті є:

- індивідуальне навчання (переважає при навчанні гри на музичному інструменті, вокалу);
- групове навчання (різні форми ансамблевого музикування, теоретичні дисципліни);

— мінігрупа (можливе застосування як при навчанні гри на музичному інструменті, співу, так і теоретичних дисциплін).

Зазначимо, що колективне навчання учнів за єдиною програмою не завжди ефективно для усіх учасників навчального процесу. Причинами цього можуть бути різні здібності учнів, їхнє неоднакове ставлення до навчального процесу, відмінні умови життя тощо. Тому в музичній педагогіці застосовуються різні варіанти реалізації індивідуального підходу до суб'єктів навчання, який спрямовано на врахування їхніх особистих рис і досягнення у такий спосіб ефективності педагогічного впливу на кожного.

Залежно від кількості учнів, охоплених навчально-виховним процесом, та характеру взаємодії з ними педагога, виділяють дві основні форми індивідуальної роботи:

— індивідуальне навчання (робота з одним учнем);

— індивідуалізоване (диференційоване) навчання (робота з учнівською групою, яка створюється із загальної кількості учнів класу шляхом їх диференціації за ознаками подібних індивідуальних особливостей).

З цього випливає, що диференційоване навчання тісно пов'язане з індивідуальним, але не тотожне йому. На відміну від індивідуальних форм, диференціація передбачає групову організацію навчання. Водночас основою для групування учнів є врахування їхніх типологічних особливостей, рівня успішності, мотивації навчання та інших індивідуальних характеристик з метою варіювання педагогічних завдань, необхідних саме для учнів конкретної групи.

Традиційна класична методика навчання гри на музичному інструменті пов'язана з індивідуальною формою навчання. Проте на сьогодні існують варіанти групового навчання, зокрема в методиці Ш. Сузукі та в мінігрупі (методика Colourstrings [6]). Зазначимо, що як в методиці Ш. Сузукі [15], так і в методиці Colourstrings групове навчання поєднується з індивідуальним. У той же час використання колективних форм роботи дає змогу враховувати психологічні особливості дітей (бажання спілкуватися з однолітками, навчання не лише у педагога, а й у «колеги»), є економічно обґрунтованим (альтернативні методики найчастіше застосовуються у приватних музичних студіях) та урізноманітнює індивідуальне навчання.

На сьогодні мистецька освіта в Україні включає:

- початкову мистецьку освіту — 1273 школи;
- профільну мистецьку освіту — 4 заклади;
- фахову передвищу музичну освіту — 19 закладів;
- вищу мистецьку освіту — 7.

Коротко розглянемо кожну з них.

Початкова музична освіта в Україні.

У початковій музичній освіті можна виокремити три напрями, які мають забезпечувати наступність та взаємодоповнюваність, а саме: музична студія як альтернативний приватний заклад, музична школа як базова освітня ланка та музичний коледж як початкова професійна ланка. Спільним для кожного з напрямів має стати дотримання єдності між музичним вихованням, музичним навчанням та музичним розвитком.

При підготовці уроку педагог-музикант окрім цілей та кінцевого результату має сформулювати завдання: навчальні, виховні та розвивальні. Формулювання завдань потребує чіткого розуміння, які знання, уміння та навички може опанувати дитина на конкретному уроці. Але дуже важливо пам'ятати, що знання, уміння та навички — це не самоціль, а лише засіб, головне ж для дитини — це розвиток її особистісних якостей. Видатний піаніст та педагог Г. Нейгауз [8] стверджував, що перед усім необхідно розвивати особистість, потім музиканта та лише після цього — піаніста.

Так, музична студія для дошкільників робить акцент на розвитку музичних здібностей, тому дуже часто не приділяється належна увага процесу виховання та навчання. У приватній студії

головне втримати учнів та насамперед задовольнити батьків. Музична ж школа та музичний коледж роблять акценти на музичному навчанні, часто згадуючи розвиток та виховання лише формально. Адже саме оцінки є найбільш формалізованими критеріями якості навчання та використовуються як показники ефективності музично-педагогічної діяльності вчителя.

Заклик до балансу, гармонії — це не заклик до чогось посереднього. Мова не йде про те, щоб прибрати там, де чогось забагато, а про те, щоб максимально розвивати усе, що у дитини закладено й особливо, коли не закладено природою, зуміти щось подолати, піднятися через це й самій.

Згідно з концепціями розвитку відомих психологів Ж. Піаже [5], Дж. Д'юї [3] та ін., дитина повинна пройти у власному розвитку певні вікові стадії до того, як навчання зможе приступити до виконання своїх специфічних завдань. Розвиток завжди йде попереду навчання, а останнє налаштовується над ним, ніби «навчаючи» його (рис. 2).

Крім того, вчитель має закладати духовно-моральні та художньо-естетичні основи особистості дитини, стати першим провідником дітей у світ мистецтва. Сучасна музична педагогіка володіє широким потенціалом розвитку, навчання та виховання дитини. Музика супроводжує малюка весь час, однак потік музичної інформації часто не контролюється та не усвідомлюється. Музика, оминаючи свідомість, безпосередньо впливає на підсвідомі процеси, на психіку та соматіку дитини.

Рис. 2. Умовна схема співвідношення навчання та розвитку

Отже, інноваційні тенденції розвитку педагогічних уявлень щодо дитячого музичного виховання було започатковано у другій половині ХХ ст., залишаються вони актуальними в Україні й на сьогодні. Це, зокрема, такі:

- спрямованість практики музичного виховання дітей не на виховання вундеркіндів та віртуозів, а на формування гармонійної особистості, розвиток у дитини здатності до самовираження за допомогою музики та отримання задоволення від музикування;
- обґрунтування цілей і завдань, змісту, форм і методів музичного виховання на основі результатів психолого-педагогічних досліджень у сфері музичного розвитку дітей різного віку;
- прагнення до теоретичного обґрунтування різноманітних форм музичної діяльності в процесі музичного виховання дітей;
- спроба синтезувати всі найкращі досягнення у сфері теорії й практики музичної педагогіки й інших споріднених наук;

- пошук рівноваги технічного й художнього розвитку дитини в процесі навчання гри на музичному інструменті;
- впровадження кращого закордонного досвіду.

Дитяча музична школа (ДМШ), дитяча школа мистецтв (ДШМ), як багатофункціональні навчальні заклади, мають не лише великі, специфічно-професійні й просвітницькі цілі, а й значний виховний та освітній потенціал. Вони покликані давати учням загальну музичну освіту, виховувати їхній естетичний смак на найкращих зразках світового та вітчизняного мистецтва. Готувати найбільш обдарованих дітей для вступу у відповідні мистецькі спеціальні навчальні заклади.

Наведемо державну статистику щодо наявності ДМШ та ДШМ в Україні за регіонами (табл. 2). Ця статистика ілюструє неоднорідність охоплення музичними закладами в регіонах. Так, у Чернівецькій області проживає менше мільйона населення, а ДМШ є 52, і столиця, в якій тільки офіційно мешкає понад 4 мільйони, має лише 56.

Таблиця 2

Наявність музичних шкіл в областях України на початок 2021 р.

Область	Кількість шкіл	Область	Кількість шкіл
Вінницька	55	Миколаївська	45
Волинська	46	Одеська	68
Дніпропетровська	88	Полтавська	44
Донецька	49	Рівненська	35
Житомирська	28	Сумська	35
Закарпатська	64	Тернопільська	52
Запорізька	60	Харківська	78
Івано-Франківська	59	Херсонська	37
Київська	61	Хмельницька	60
Кіровоградська	46	Черкаська	41
Луганська	29	Чернівецька	52
Львівська	81	Чернігівська	39
м. Київ		56	

Педагог-музикант, як і будь-який інший, працює на майбутнє. Вкладена ним у власну працю енергія дає результат лише через певний час. Природно, що зміст та методи музично-педагогічної роботи повинні багато в чому визначатися чітким розумінням того, до чого готуєш учня, і передбаченням хоча б у найзагальніших рисах характеру його можливої у майбутньому музичної діяльності. Це передбачення спирається на вивчення індивідуальних особливостей учня у їхньому розвитку та одночасно на життєвий і професійний досвід самого педагога. Не можна навчати «взагалі», не замислюючись про кінцевий результат, без цілеспрямованості педагогічна праця виявляється недостатньо продуктивною.

Різноманітність та різноманіття музичного мистецтва, агресивність деяких сучасних

музичних напрямів здійснюють суттєвий вплив на емоційну сферу дитини, її психіку й здатні не лише гармонізувати особистість, але і підсилювати її негативні прояви.

Научання традиційно визначають як процес і результат набуття індивідуального досвіду, знань, вмінь та навичок. К. Плеріс [18] пов'язує научання з концепцією розвитку і визначає це поняття у широкому сенсі як будь-який процес у живих організмах, що веде до постійних змін у здібностях і який не є простим результатом біологічного розвитку чи змін у віці. Інакше кажучи, стиль научання — це унікальна та важлива характеристика учня, що проявляється в такому:

- особливостях біологічних ритмів («жайворонки» або «сови»);
- сильних сторонах сприйняття («візуальне» або «аудіальне»);

- соціальних перевагах (навчання у великих або малих групах);
- стійкості уваги (стійка або нестійка) в індивідуальних особливостях тощо.

Опанування стратегій навчання дає можливість підвищити ефективність педагогічного процесу. Стратегії навчання є інструментом, за допомогою якого учні не тільки отримують знання,

але й можуть керувати процесами розвитку музичних здібностей та навичок. З наукових досліджень відомо, що використання стратегій навчання може мати суттєвий вплив на навчальну успішність і продуктивність учнів. Але вирішальним при цьому є те, що учні не тільки отримують у своє розпорядження широку палітру стратегій навчання, а й вчать їх застосовувати відповідно до ситуації (табл. 3).

Таблиця 3

Класифікація учнів та можливих стратегій навчання

Тип учня	Характеристики	Вподобання	Педагогічні підходи
Активіст	Поривчастий, імпульсивний, гнучкий	Різноманіття, збудження, участь, активність	Групові процеси, навчання, що ґрунтується на активності
Рефлексивний мислитель	Обережний, уважний, вдумливий, розсудливий	Факти, час на роздумування та рефлексію	Самостійні заняття, домашні заняття, навчання, що саморегулюється
Теоретик	Логічний, раціональний, дисциплінований, допитливий	Раціональність, детальне пояснення, моделі та теорії	Комп'ютеризоване навчання, концептуальні моделі
Прагматик	Практичний, ефективний	Готовність пробувати нові ідеї та методи; практичні рішення та використання	Досвід, що спрямовується, практичний досвід, персональне наставництво

За визначенням О. Олексюк, ціннісна взаємодія музики, педагога і учня в музично-педагогічному процесі є провідним принципом феноменологічного діалогу / полілогу. Саме специфічні завдання і зміст досліджуваного процесу зумовлюють функціонування в ньому двох форм діалогу — «зовнішнього» і «внутрішнього», які в реальному бутті діалектично між собою взаємодіють [10, с. 5].

Безпосереднє відвідування та аналіз уроків з опанування гри на музичному інструменті засвідчив, що у процесі навчання у ДМШ перевага надається традиційним методам та підходам, а акцент робиться перед усім на розвиток та відпрацювання технічних навичок. У той же час вчителі, які застосовують інноваційні методи, наголошують на духовному розвитку особистості учня.

Одним із ефективних методів навчання гри на музичному інструменті є метод “Simultaneous learning” (метод одночасного навчання. — *пер. автора*), розроблений Р. Harris [17]. Цей метод ґрунтується на таких основних положеннях у роботі педагога, як проактивне навчання; навчання через складові музичного твору (інгредієнти); створення зв'язків між різними аспектами навчання музики (слухання, нотація, теорія, імпровізація, виконавська техніка тощо); надихати, а не контролювати та оцінювати.

Таким чином, аналіз стану інноваційної діяльності засвідчив, що урок гри на музичному інструменті потребує таких інноваційних змін:

- 1) необхідно змінити роль учня на уроці з пасивного виконавця на активного учасника процесу навчання. У цьому разі відносини між учнем та викладачем змінюються у бік партнерських, а учень з об'єкта педагогічного впливу перетворюється на суб'єкт діяльності;
- 2) оскільки сучасні діти занадто перевантажені у загальноосвітній школі, то виникає проблема інтенсифікації та організації такої музично-творчої діяльності, яка б дала змогу отримувати необхідні знання, вміння та навички і не занадто стомлювала дітей.

Вища музична освіта в Україні. Також потрібні зміни й у вищій мистецькій освіті. Провідним напрямом у розвитку вищої освіти в ХХІ ст. є гуманізація. Вона, своєю чергою, актуалізувала потребу використання системи гуманістичних знань для обґрунтування інноваційних підходів до визначення мети та змісту музичної освіти, для створення і реалізації педагогічних технологій і методик, а також освітніх умов, у яких розкривається й досліджується природа людини в процесі її розвитку (табл. 4).

Таблиця 4

Загальні акценти гуманістичних підходів до вищої освіти

Акцент	Практичне значення
Почуття	Процес навчання надає набагато більшого значення почуттям та мисленню та менше — отриманню інформації
Я-концепція	Одна з найбільш важливих цілей освіти — розвиток у студентів позитивних Я-концепцій
Комунікація	Особлива увага до розвитку особистісних відносин та відвертої комунікації
Особистісні цінності	Важливість власних цінностей та формування позитивних цінностей

Так, на думку Л. Бондаренко, організація освітнього процесу та його змістове наповнення у вищих мистецьких навчальних закладах має організовуватися на засадах суб'єктності, створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та професійного саморозвитку кожного громадянина України [1, с. 72].

Сучасна освіта поступово зміщує свою орієнтацію в суб'єктну площину, і в процесі подолання наслідків недемократичного навчання та виховання на перший план поступово виходить Людина — як мета прогресу. Урахування ж її внутрішнього потенціалу в процесі особистісного зростання й самодостатності, створення умов, у яких кожен студент мав би можливість відкривати в собі якості суб'єкта, є головними завданнями вищої освіти. Так, на думку С. Conway та Т. Hogman [16], саме від того, наскільки якісно викладач вищої школи зможе відрефлексувати власний досвід навчання залежатиме ефективність його педагогічної діяльності.

Важливим для організаційної структури навчально-виховного процесу мистецьких закладів вищої освіти залишаються індивідуальні форми навчання. Саме вони створюють

оптимальні умови для виявлення і розвитку музичних здібностей, індивідуальних навичок та особистісних даних студента, його власного творчого потенціалу та виконавських можливостей, таких як уява, інтуїція, техніка, натхнення, художньо-медитативне зосередження тощо.

Також поряд з традиційними методами в процесі музично-педагогічної підготовки застосовуються інноваційні методи організації навчального процесу, орієнтовані на актуалізацію діяльническої позиції студентів (методи активізації творчих проявів студентів, метод проблематизації змісту музично-педагогічної підготовки, метод розвитку критичного мислення, методи моделювання та прогнозування музично-педагогічного процесу, проектні методи навчання). Надамо стислу характеристику інноваційних методів музично-педагогічної підготовки студентів (табл. 5).

Аналіз педагогічних інновацій у закладі вищої музичної освіти свідчить про те, що сучасна музично-педагогічна освіта потребує впровадження інноваційних форм та методів навчання, що сприятимуть професійному становленню майбутнього вчителя-музиканта.

Таблиця 5

Інноваційні методи музично-педагогічної підготовки студентів

Назва методу	Стисла характеристика методу
Активізації творчих проявів студентів	Спрямований на індивідуально-творче осмислення здобутих музично-педагогічних знань, їх активну переробку та використання у нових умовах практичної діяльності
Проблематизації змісту музично-педагогічної підготовки	Створює передумови для формування у студентів теоретичного мислення, основою якого є здатність людини виявляти найбільш значимі проблеми у розвитку музичної освіти та використовувати інноваційний педагогічний досвід їх вирішення для аргументації та обґрунтування власної особистісно-професійної позиції щодо різних музично-педагогічних феноменів
Розвитку критичного мислення	Спрямований на підвищення активності освоєння музично-педагогічної інформації, розвиток розумової діяльності студентів, їхнього вміння аналізувати музично-педагогічний матеріал, робити самостійні висновки з екстраполяцією отриманих даних на сучасний етап розвитку музичної освіти
Моделювання музично-педагогічного процесу	Спрямований на формування у студентів здатності до розробки музично-педагогічних моделей-концепцій на основі прояву основних тенденцій розвитку музичної освіти
Прогнозування музично-педагогічного процесу	Полягає у тому, щоб сформулювати у студентів вміння визначити перспективи розвитку музичної освіти на основі осмислення закономірностей та тенденцій її розвитку
Проектного навчання	Спирається на практико-орієнтовану модель музично-педагогічного навчання, сприяє актуалізації її діяльническої спрямованості. Музично-педагогічна підготовка з використанням проектного методу базується на організації певної послідовності дій студентів щодо дослідження різних проблем музично-педагогічного процесу. Застосування цього методу розширює можливості використання теоретичних знань у практичній дослідницькій діяльності безпосередньо у процесі навчання

Безпосередньо до інноваційних систем слід зарахувати персоналізоване навчання та тьюторську систему навчання. До інноваційних форм і методів підготовки вчителя музики належать такі методи: активізації творчих проявів студентів, проблематизації змісту музично-педагогічної підготовки, розвитку критичного мислення, моделювання музично-педагогічного процесу, проектного навчання.

Висновки. Сучасна мистецька освіта в Україні перебуває в процесі реформування та модернізації,

що спрямовані на урахування запиту суспільства й сучасного підростаючого покоління. Саме тому посилюється значення музичної педагогіки, знання науково-теоретичного та методичного характеру можуть відігравати значну роль на етапі першого входження у музично-педагогічну діяльність, проте вони не завжди можуть допомогти посередньому вчителю стати видатним.

Розгалужена система ДМШ та ДШМ має значний виховний та освітній потенціал. Так,

у деяких регіонах, таких як м. Київ, Житомирська та Херсонська області спостерігається недостатнє охоплення дітей мистецькими закладами. Адже останні покликані давати учням загальну музичну освіту, виховувати їхній естетичний смак на найкращих зразках світового та вітчизняного мистецтва, готувати найбільш обдарованих дітей для вступу у відповідні мистецькі спеціальні навчальні заклади.

Аналіз особливостей впровадження педагогічних інновацій у вищих закладах освіти дає підставу для висновків про те, що сьогодні дійсно

тривають інноваційні зміни. У той же час переважна більшість педагогів не готова до інноваційних змін, оскільки не володіє або частково володіє інноваційними методиками та технологіями, майже не знає основ педагогічної інноватики. Як наслідок, постає нагальна потреба в методичній роботі, спрямованій як на підвищення фахового рівня музично-освітньої діяльності вчителів, так і на рівень їхньої інноваційної культури та грамотності, а це вже завдання для підготовки майбутніх вчителів музики чи педагогів-музикантів у закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Л.А. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя музичного мистецтва у змісті мистецької освіти. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2016. № 1. С. 71–75.
2. Волинець Л.Л. Тенденції розвитку загальної мистецької освіти в країнах Європейського Союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2009. № 2. С. 36–47.
3. Д'юї Дж. Демократія і освіта. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
4. Дорош Т.Л. Музична освіта як важлива складова культурної політики. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/7/05.pdf>
5. Пиаже Ж. Теория, эксперименты, дискуссии: сб. статей; сост. и общ. ред. Л.Ф. Обуховой и Г.В. Бурменской. Москва: Гардарика, 2001. 624 с.
6. Завалко Е. Скрипичная методика Colourstrings для начинающих: учеб.-метод. пособ. К.: ЦУЛ, 2016.
7. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
8. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры. Записки педагога. 5-е изд. Москва: Музыка, 1988. 240 с.
9. Олексюк О.М. Мистецька освіта в контексті нової педагогічної парадигми. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2017. № 2. С. 3–7.
10. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навч. посіб. К.: КНУКіМ, 2006. 188 с.
11. Отич О.М. Педагогіка мистецтва у системі мистецьких субдисциплін педагогіки. *Мистецька освіта в Україні: теорія і практика* / заг. ред. О.В. Михайличенко, ред. Г.Ю. Ніколаї. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. С. 35–67.
12. Падалка Г. Педагогіка мистецтва: домінуючі аспекти розвитку. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Сер.: Педагогічні науки. 2017. Вип. 152. С. 31–37.
13. Проворова Є.М. Методична підготовка майбутнього вчителя музики на засадах практиологічного підходу: теорія і практика: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. 340 с.
14. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2005. 360 с.
15. Сузуки Ш. Возвращение с любовью: Классический поход к воспитанию талантов. Минск: Попурри, 2005. 192 с.
16. Conway C., Hodgman T. (2009) Teaching Music in Higher Education. New York: Oxford University Press, 237 p.
17. Harris P. Simultaneous Learning. Faber Music Limited, 2014. 80 p.
18. Illeris, K. (2007). How We Learn : Learning and Non-learning in School and Beyond. London/New York: Routledge.
19. Zhavoronkova G. The growth of the role of institutions of culture and values in the information society and economy knowledge / Zhavoronkova G., Zavalko K., Zhavoronkov V. *Science. Business. Society*. 2019. № 1. P. 310–314.

REFERENCES

1. Bondarenko, L. A. (2016) Profesiyni samorozvytok maibutniho vchyteia muzychnoho mystetstva u zmisti mystetskoï osvity [Professional Self-development of the Future Teacher of Music Art in the Content of Art Education]. *Muzychnе mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi*, (1), pp. 71–75 (in Ukrainian).

2. Volynets, L. L. (2009). Tendentsii rozvytku zahalnoi mystetskoï osvity v krainakh Yevropeiskoho soiuzu [Trends in the Development of General Art Education in the Countries of the European Union]. *Porivnialno-pedahohichni studii*, (2), pp. 36–47 (in Ukrainian).
3. Dewey, John (2003) *Demokratiia i osvita* [Democracy and Education]. Lviv: Litopys, 294 p (in Ukrainian).
4. Dorosh, T. L. (2011). Muzychna osvita yak vazhlyva skladova kulturnoi polityky [Music Education as an Important Component of Cultural Policy]. (in Ukrainian).
<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/7/05.pdf>
5. Piazhe, Zh. (2001). Teoriia, eksperymenty, diskussii [Theory, Experiments, Discussions]. Sb. statei, sost. i obshch. red. L. F. Obukhovoï i G.V. Burmenskoï, M.: Gardariki, 624 p (in Russian).
6. Zavalko, K. (2016). Skripichnaia metodika Colourstrings dlia nachinaiushchikh [Violin Method: Colourstrings for Beginners]. Uchebno-metod. posobie, K.: TsUL (in Russian).
7. Kustovska, O. V. (2005). Metodolohiia systemnoho pidkhodu ta naukovykh doslidzhen: Kurs lektsii [Methodology of System Approach and Research: Course of Lectures]. Ternopil: Ekonomichna dumka, 124 p. (in Ukrainian).
8. Neigauz, G. G. (1988). Ob iskusstve fortepiannoi igry: Zapiski pedagoga [On the Art of Piano Playing: Teacher's notes]. 5-th ed., M.: Muzyka, 240 p. (in Russian).
9. Oleksiuk, O. M. (2017). Mystetska osvita v konteksti novoi pedahohichnoi paradyhmy [Art Education in the Context of a New Pedagogical Paradigm]. *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi*, (2), pp. 3–7 (in Ukrainian).
10. Oleksiuk, O. M. (2006). Muzychna pedahohika [Music Pedagogy]. Navchalnyi posibnyk, K.: KNUKiM, 188 p. (in Ukrainian).
11. Otych, O. M. (2010). Pedahohika mystetstva u systemi mystetskykh subdystsyplin pedahohiky [Art Pedagogy in the System of Art Subdisciplines of Pedagogy]. *Mystetyska osvita v Ukraini: teoriia i praktyka*, zah. red. O. V. Mykhailychenko, redaktor H. Yu. Nikolai, Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenko, pp. 35–67 (in Ukrainian).
12. Padalka, H. (2017). Pedahohika mystetstva: dominantni aspekty rozvytku [Art Pedagogy: dominant aspects of the development]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka, Ser.: Pedahohichni nauky*, (152), pp. 31–37 (in Ukrainian).
13. Provorova, Ye. M. (2017). Metodychna pidhotovka maibutnioho vchytelia muzyky na zasadakh prakseolohichnoho pidkhodu: teoriia i praktyka [Methodical Training of the Future Music Teacher on the Basis of Praxeological Approach: theory and practice]. Mmonohrafiia, Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 340 p (in Ukrainian).
14. Rudnytska, O. P. (2005). Pedahohika zahalna ta mystetska [General and Artistic Pedagogy]. Navch. Posibnyk, Ternopil: Navchalna knyha — Bogdan, 360 p. (in Ukrainian).
15. Suzuki, Sh. (2005) *Vzrasshchennyye s liuboviu: Klassicheskii podkhod k vospitaniiu talantov* [Raised with Love: A classic approach to nurturing talent]. Minsk: Popurri, 192 p. (in Russian).
16. Conway, C., Hodgman, T. (2009). *Teaching Music in Higher Education*. New York: Oxford University Press, 237 p (in English).
17. Harris, P. (2014). *Simultaneous Learning*. Faber Music Limited, 80 p. (in English).
18. Illeris, K. (2007). *How We Learn: Learning and Non-learning in School and Beyond*. London / New York: Routledge (in English).
19. Zhavoronkova, G. (2019). The Growth of the Role of Institutions of Culture and Values in the Information Society and Economy knowledge. *Science. Business. Society* (1), pp. 310–314 (in English).

Стаття надійшла до редакції 10.08.2021.

Прийнято до друку 15.09.2021.